

Hvem skaper verdiene?

Kristin Killie,

UiT Norges arktiske universitet

Lørdag 26. september hadde Nordlys en reportasje om Tromsøs forhold til resten av landsdelen. Her hevdet en rekke samfunnstopper at Tromsøværingene er arrogante og selvopptatte og ikke ser at verdiskapninga finner sted utafor Tromsø.

Reportasjen var trist lesning, som viste at Tromsø har en jobb å gjøre for å bedre forholdet innad i den 'nordnorske familien'. Mitt anliggende her er imidlertid ikke hvordan man skal klare dette. Jeg ønsker isteden å rette søkelyset mot den svært begrensa forståelsen av verdiskapning som kom til uttrykk i reportasjen.

En av de intervjuede uttrykker blant annet følgende: "Det at 60 prosent av sysselsettingen i den byen er fra offentlig sektor gjør at Tromsø må være bevisste på at verdiskapningen og pengene produseres utenfor byen. Verdiene de forvalter skapes ikke i Tromsø".

En annen hevder at "Tromsø produserer ikke så mye. Det er noe med at Tromsøya har stor opphopning av kunnskapsnæringer og offentlige arbeidsplasser...".

Med andre ord: Verdiskapning er å skape et produkt som umiddelbart kan omsettes i kroner og øre. Offentlige arbeidsplasser, som de innen kunnskapsnæringene, skaper altså ikke 'verdier'.

For oss som jobber i offentlig sektor, er det frustrerende igjen og igjen å bli konfrontert med disse holdningene til vår samfunnsinnsats. For det er langt fra første gang slike holdninger kommer til uttrykk. Det kan se ut som om det er nødvendig å forklare vår berettigelse.

Når det gjelder min egen sektor, høyere utdanning, så utfører vi oppgaver som er viktige for samfunnet – ikke umiddelbart, men på sikt. Vi utdanner ingeniører, helsearbeidere, fiskerikandidater, reiselivsaktører, lærere, økonomer, jurister, forskere osv. Kun noen av disse skal i framtida drive med verdiskapning i den snevre forståelsen av ordet. Andre skal drive med forskning og produktutvikling, som vil resultere i 'verdiskapning' på sikt. Ei tredje gruppe vil ha som oppgave å ta vare på vår fysiske og psykiske helse slik at vi har det bra og kan holde oss i produktivt arbeid. (Her kan man plassere de utskjelte, men uunnværlige, Nav-arbeiderne.) Ei fjerde gruppe skal legge til rette for studie-, yrkes- og næringsaktivitet gjennom blant annet saksbehandling og arbeid med ikt-systemer og andre støttefunksjoner. Alle disse gruppene bidrar til verdiskapninga, hver på sitt vis. Det samme gjør grupper som tradisjonelt har mindre utdanning, som de altfor lite verdsatte renholdsarbeiderne, hvis innsats er en betingelse for det meste av yrkesaktivitet.

I høyere utdanning utdanner vi ikke bare fremtidige arbeidstakere, men også kunnskapsrike og kritiske samfunnsborgere. Studentene skal bli i stand til å vurdere hva som er riktig og galt, om det trengs endringer i samfunnet vårt, og eventuelt hvilke

endringer som trengs. Ei utdanna, kritisk befolkning er helt avgjørende for å bevare et åpent og fritt demokrati og hindre utviklinga av autoritære styresystemer, som vi ikke ønsker i vårt land, og som ikke fremmer verdiskapning i noen forståelse av ordet.

Innen høyere utdanning driver vi også med forskning. Mange mener visst at dette i stor grad er sløsing med samfunnets ressurser, men forskning er ei forutsetning for utviklinga av de fleste næringer i dag. Næringer som tradisjonelt anses å drive med 'verdiskapning', som oppdrettsnæringa, landbruket og oljenæringa, er alle avhengige av moderne teknologi. Verken lakseavlusingsmiddel, moderne jordbruksmetoder eller oljerelatert teknologi kom flytende på ei fjøl. De er, som de fleste nyvinninger, resultatet av tusenvis av forskningstimer. Først kommer grunnforskninga. Dette er forskning som en ikke ser noen direkte resultater av, men som skal avdekke hvordan ting grunnleggende fungerer. Grunnforskninga er første byggestein i forskningspyramiden. Så bygger man videre, stein på stein, til man til slutt har forska fram nytt produkt eller et anvendbart resultat.

Det er nok en viss forståelse for at det offentlige må finansiere forskning innen realfagene. Her utvikler man en del produkter med klar nytteverdi, som medisiner, dataprogrammer og materialer med bestemte egenskaper. De humanistiske fagene og samfunnsfagene ses derimot gjerne på som særdeles lite verdiskapende. Men i disse fagene arbeider man med å forstå hvordan mennesket fungerer og reagerer, alene og samvirke med andre. Forskninga her har gitt oss kunnskap om språk og kultur og om en rekke menneskelige reaksjonsmønstre. Denne kunnskapen er uunnværlig i samfunnsplanlegging, i integreringsarbeid, i handel og internasjonal kommunikasjon, i barnehage, skole og barnevern osv. Dessverre kan man ikke måle slike resultater direkte i kroner og øre. Derfor er det så lett å nedvurdere betydninga av de aktuelle fagene.

Oppfatninga om at det ikke skapes verdier i offentlig sektor, er svært utbredt, og det er mange som i media og ellers uttaler seg nedsettende om andres samfunnsinnsats. Men nå er det på høy tid at vi utvikler et annet og utvidet syn på verdiskapning. Vi må forstå at ikke all aktivitet kan lønne seg umiddelbart, at alle yrkesgrupper har en viktig funksjon i samfunnsmaskineriet vårt, og at det er vi alle som skaper verdier *sammen*.